

STIMULATING THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THE PERCEPTION OF MUSIC

Vasilena Spasova

South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Bulgaria vasilena_velinova@abv.bg

Abstract: In the last 30 years, more scientists have developed and analyzed the phenomenon of emotional intelligence. Emotions and conscious (intellectual) work on them, the manifestation of empathy and smoothly interaction with others are the essence of this phenomenon. A number of researches and studies have been made on the emotional intelligence of adults, but little is still said about the emotional intelligence of preschool children (6-7 years). They are highly emotional, but in most cases they can not accurately recognize and express their emotions verbally, even less to control them. Musical activities in the kindergarten provide a grateful opportunity to stimulate the development of their emotional intelligence, and in particular through the activity of music perception.

One of the main tasks in the course of the study was to outline the psychological-pedagogical grounds and basic requirements for the implementation of the music perception activity aimed at forming and developing the emotional intelligence of 6-7 year old children from a preschool group.

Pre-school age stabilizes morality and emotional sphere. Sustained stereotypes of social behavior are formed and the foundations of the value system are created. Extremely strenuous forms of knowledge of reality - perception, figurative thinking, imagination - are developing. Music is the most powerful means of reaching the emotions of human. It most directly reflects its being and spirituality and is therefore a suitable means of stimulating the development of the emotional intelligence of pre-school children. The musical training for the child creates a unique emotional connection between him and the surrounding world. Because of its marked emotionality and mobility it is extremely susceptible to the impact of musical art. By communicating with the music, the child activates and stimulates the formation and development of his / her musical abilities, accumulates musical and auditory notions, creates conditions for the formation of aesthetic experience and evaluation of music, develops his emotional responsiveness - a fundamental basis for the development of all components of emotional intelligence, and without which the listening of music becomes an activity devoid of meaning.

This whole set of qualities, skills and abilities provides new levels of touch with music, the surrounding, the sense of satisfaction and the opportunity to share experiences. This provides a forum for perception and recognition of emotions in itself and in others, it cooperates for the development of empathy and affirms interpersonal social contacts - all the components of the emotional intelligence.

Keywords: emotional intelligence, preschool children, perception of music

СТИМУЛИРАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ НА ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ ЧРЕЗ ВЪЗПРИЕМАНЕ НА МУЗИКА

Василена Спасова

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, България, silena_velinova@abv.bg

Резюме: В последните 30 години все повече учени разработват и анализират феномена емоционална интелигентност. Емоциите и съзнателната (интелектуална) работа върху тях, проявата на емпатия и гладкото общуване с другите са същността на това явление. Направени са редица проучвания и изследвания за емоционалната интелигентност на възрастните, но все още малко се говори за емоционалната интелигентност на децата от предучилищна възраст (6-7г.). Те са силно емоционални, но в повечето случаи не умеят точно да разпознават и изразяват вербално емоциите си, още по-малко да ги контролират. Музикалните занимания в детската градина предоставят благоприятна възможност за стимулиране развитието на емоционалната им интелигентност и по-конкретно чрез дейността възприемане на музика.

Една от основните задачи в хода на изследването беше да се очертаят психолого-педагогическите основания и основните изисквания (принципни основи) за осъществяване дейността възприемане на музика, насочена към формиране и развитие на емоционалната интелигентност на 6-7 годишните деца от предучилищна група.

В предучилищна възраст се стабилизира нравствеността и емоционална сфера. Формират се устойчиви стереотипи на социално поведение и се създават основите на ценностната система. Изключително бурно се развиват образните форми на познание на действителността – възприятие, образно мислене, въображение. Музиката е най-мощното средство за достигане до емоциите на човека. Тя най-непосредствено отразява неговото битие и духовност и за това е подходящо средство за стимулиране развитието на емоционалната

интелигентност на децата от предучилищна възраст. В музикалното обучение за детето се създава уникална емоционална връзка между него и околния свят. Заради своята подчертана емоционалност и подвижност то е изключително податливо на въздействието на музикалното изкуство. Общувайки с музиката, детето активизира и стимулира формирането и развитието на музикалните си способности, натрупва музикално-слухови представи, създава условия за формиране на естетическо преживяване и оценка на музиката, развива емоционалната си отзивчивост – фундаментална основа за развитието на всички компоненти на емоционалната интелигентност, и без която слушането на музика се превръща в дейност, лишена от смисъл. Целия този комплекс от качества, умения и способности предоставя нови равнища на съприкосновение с музиката, с околните, изживяване на удовлетвореност и възможност за споделяне на преживявания. Това дава поле за възприемане и разпознаване на емоциите в себе си и в другите, съдейства за развитието на емпатията и утвърждава междуличностните социални контакти – всички те компоненти на емоционалната интелигентност.

Ключови думи: емоционална интелигентност, деца в предучилищна възраст, възприемане на музика

ВЪВЕДЕНИЕ

Проблема за емоционалната интелигентност става все по-актуален през последните години. В нейната структура влизат основни способности като разпознаване и изразяване на емоциите в себе си и в другите, проявяване на емпатия и гладко общуване с другите. Тези способности помагат на децата по-лесно да се адаптират в социалната среда и да удовлетворяват необходимостта си от общуване, изява и себеутвърждаване. За това в предучилищна група бе разработен технологичен модел за стимулиране развитието на емоционалната интелигентност на децата от тази възраст, чрез възможностите на дейността възприемане на музика.

Една от основните задачи в хода на изследването беше да се очертаят психолого-педагогическите основания и основните изисквания (принципни основи) за осъществяване дейността възприемане на музика, насочена към формиране и развитие на емоционалната интелигентност на 6-7 годишните деца от предучилищна група.

1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ ОСНОВАНИЯ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ ДЕЙНОСТТА ВЪЗПРИЕМАНЕ НА МУЗИКА, НАСОЧЕНА КЪМ ФОРМИРАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ.

Периодът на предучилищната възраст е изключително сензитивен за стабилизирането на емоционалната сфера и формирането на нравствени чувства, които се превръщат в основа за по-нататъшно емоционално и нравствено развитие. Паралелно с формирането на насочеността на личността в предучилищна възраст се изграждат и определени начини за общуване и установяване на връзки с другите хора, които имат предимно лично-интимен характер, а в основата им стоят емоционалните контакти. Всичко това характеризира насочеността на предучилищното възпитание като възпитание, в центъра на което е задачата за полагане основите на нравствеността. Според Е. Янакиева (2008) „Целта на нравственото възпитание на децата от предучилищна възраст е формирането на детето като субект на нравствени отношения, изграждане на неговия субективен нравствен свят и овладяване на практическите стереотипи за извършване на нравствени постъпки и култура на поведението“. М. Колева разглежда нравствеността като основен аспект на социалното възпитание, защото се отнася до „овладяване от детето на морални норми, правила, възгледи, както и до обогатяването на нравствените чувства, емоции и преживявания с отражение върху детското нравствено поведение“ (Колева, 2013:156/ 2686). Освен това се създават основите на ценностната система и формиране на устойчиви стереотипи на социално поведение, съответстващи на целите на нашето общество.

В предучилищна възраст изключително бурно се развиват и образните форми на познание на действителността – възприятие, образно мислене, въображение. Тези форми са пътят към формирането на логическото мислене и към усвояване на обобщени и систематизирани знания, към овладяване умение да разсъждава последователно, да изобразява редица общи връзки и закономерности на явленията.

По отношение на емоционалното развитие на детето от предучилищна възраст е характерна появата на социално-нравствените преживявания и чувства. Те се градят върху социалните потребности на детето от общуване, себеизразяване, споделяне, както и се влияят от възприеманите художествени образи, оценката на възрастните за детското поведение. На тази база детето натрупва социален опит и изгражда своеобразни „еталони“ за оценка. Това води до формиране на дружелюбност и привързаност към близък човек, към родно място; стабилизира се устойчивостта на приятелството с връстниците; появява се чувство за срам и вина, в което прозира осъзнатост на постъпката (Витанова, 2001).

„Конкретно за емоцията А. Валон определя, че тя не е изолирано явление, тя е движение, тя е средство за общуване с околните, за изразяване на поведение и желание за действие. А относно същността ѝ Р. Зазо допълва: „емоцията на детето се състои не в прехода от несоциално към социално, прогресът на което може да се измери с намаляването на коефициента на егоценстризма, тя се състои в последователността на различните форми на социалност“ (по Валон, А. & Р. Зазо (1998)“ (по М. Колева стр. 105 / 2660 от Възпитанието на детето).

Според Илин емоционалната сфера на децата от предучилищна възраст се характеризира с:

- „Плаха отзивчивост на случващите се събития и емоционална окраска на възприятията, въображението, умствената и физическата дейност;
- Непосредственост и откровеност при изразяването на своите преживявания – радост, скръб, страх, удоволствие и неудоволствие;
- Предразположеност към проява на страх;
- Голяма емоционална неустойчивост, честа смяна на настроенията;
- Егоцентризм не само в игрите, но и в общуването с връстниците;
- Трудно осъзнава и разбира своите чувства, често възприема неправилно мимиката и жестовите на другите, което го довежда до неадекватни реакции;

Изключение правят базовите емоции страх и радост, за които децата от тази възраст имат вече ярки представи, и те могат да ги изразяват вербално, чрез 5 синонимни думи, обозначаващи тези емоции“ (Илин, 2008:17).

По-нататък авторът коментира високия интензитет на детските емоции и неумението на шест-седем годишните деца да ги контролират. Те често сменят настроенията си, които са твърде неудържими, но и краткотрайни, неустойчиви.

Силно въздействие върху емоционалните състояния на децата, а и на възрастните оказва средата, в която живеят и се обучават. „Това предполага съвременната педагогическа наука да насочи много сериозно вниманието си към индикаторите на средата и тяхното влияние върху психиката на детето“ (Колева, 2013:149 /2682).

В музикалното обучение за детето се създава уникална емоционална връзка между него и околния свят. Заради своята подчертана емоционалност и подвижност детето е изключително податливо на въздействието на музикалното изкуство. „Със своя синкретизъм (мелодия, ритъм, поезия, танцови движения, мимика, приложно творчество), музиката го радва и активизира, обогатява неговите наблюдения и представи, формира естетическото, волевото и нравственото му отношение, развива умствените му способности за опознаване и усвояване на света и явленията“ (Николова, Петрова, 1993:5). Прави го по-чувствително към красивото и прекрасното в човешкото битие, култивира и насочва сетивата му в разпознаването и отсяването на красивото от грозното, на доброто от злото, защото музиката може да достига директно до сърцето без посредници.

Общувайки с музиката, детето активизира и стимулира формирането и развитието на музикалните си способности. Чрез тях това общуване се издига на по-високо ниво и позволява на музиката да преобразува цялостното му духовно пространство, да регулира неговите потребности, волеви процеси, да трансформира емоционалния и социалния му опит и да му придава нова съзидателна енергия. Възприемайки, изпълнявайки и творейки музика детето стабилизира собственото си чувство за значимост, активизира цялостния си психичен потенциал, а индивидуалните му усилия за себеизразяване придобиват смисъл и израз в общото му развитие. Така се повлиява и развитието на емоционалната интелигентност, която е в пряка зависимост от цялостното духовно-нравствено развитие на детето.

Възприемането на музика е своеобразен творчески акт. Всяко дете се ражда и формира различни темперамент, емоции, характер, жизнен опит. Тези индивидуални психически особености се развиват субективно и влияят на неговото възприятие, памет, въображение. Детето не може абсолютно точно да възприеме художествения замисъл създаден от композитора, нито вложеното у него от интерпретатора-изпълнител. То го пречупва през призмата на своя опит и сензитивност. В този процес то получава естетическа наслада и за това слушането на музикални творби е един от основните източници за удовлетворяване на потребността от общуване с музикалното изкуство.

2. ОСНОВНИ ИЗИСКВАНИЯ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ ДЕЙНОСТТА ВЪЗПРИЕМАНЕ НА МУЗИКА, НАСОЧЕНИ КЪМ ФОРМИРАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ.

Възприемането на музика е основна музикална дейност, на базата на която се развиват и реализират другите две музикални дейности – изпълнителска и творческа. Тя предоставя идеални възможности за развитие на музикалните способности, на музикалността на децата. Чрез нея се развива емоционалната отзивчивост, натрупват се музикално-слухови представи, създават се условия за формиране на естетическо преживяване и оценка на музиката.

„Възприемането на музика по същество е емоционално преживяване и вън от него не може да се достигне до нейното съдържание, до музикално-художествените образи – същност на музикалното произведение“ (Атанасова, 1988: 79/1301).

Според С. Раппопорт „в художественото съдържание на музикалната творба, както и в съдържанието на всяко произведение на изкуството, могат да се отделят три взаимосвързани страни: а) предметна, чийто обект са конкретните жизнени ситуации, в които се проявяват човешките отношения; б) емоционална, която се извява на преден план, тъй като музиката притежава най-богати възможности и ефективни средства за претворяване на много широк диапазон логично развиващи се емоционални състояния и чувства; в) идейна, в която се предава опосредствено огромно богатство от идеите на дадена епоха, общество, личност“ (Раппопорт, 1985:173-174).

Това музикално съдържание е трудно да се възприеме пълноценно поради недостатъчното развитие на музикалните способности на 6-7 годишните деца. Затова обективно се налага в педагогическия процес да се прилагат различни методи (словесни, нагледни, действени, двигателни) за да се екстериоризира и онагледни музикално-художествения образ вложен в творбата както и да се достигне до пълноценно емоционално преживяване. Както Б.М. Теплов пише „Преди да стане за детето естетически предмет, обект на естетическо възприемане и преживяване, музиката трябва да стане за него осмислен обект, обект, който има смислов съдържание, което може да се възприеме, да се разбере“ (Теплов, 1945:427).

Основна задача на дейността възприемане на музика е натрупването на **музикално-слухови представи**. Но те възникват и се развиват не само в дейността слушане на музика, а и в процеса на реализиране на всички други музикални дейности – изпълнение на музика, творческа дейност, свирене с детски музикални инструменти и танци. Развитието на музикално-слуховите представи е изключително важен проблем и педагогът трябва да се стреми към съзнателна и целенасочена работа за тяхното натрупване защото, колкото повече музикално-слухови представи има детето, толкова повече еталони за сравнение има като основа и опора за по-пълноценно и цялостно възприемане и на по-сложна звукова тъкан. Освен това те са основа и за пълноценни и качествени изпълнителска и творческа дейности.

Друга важна за решаване задача при реализирането на дейността възприемане на музика е развитието на **емоционалната отзивчивост** на децата. Това е фундаменталната основа, върху която стъпва цялото изграждане и стимулиране на компонентите на емоционалната интелигентност, и без която слушането на музика се превръща в дейност, лишена от смисъл.

За развитието на емоционална отзивчивост е важно подбирането на разнообразен, достъпен и високо художествен музикален материал. Той трябва да бъде свързан със света на детето от предучилищна възраст и да бъде насочен към постигането на общите цели на обучението в предучилищна група – обогатяването на речта, включването на художествена литература, игровата дейност, нравствено, емоционално и социално развитие. Така кръгът от представи за обществената и природната среда, развитието на речевите способности и уменията за включване в сюжетно-ролева игра не само се затвърждават и разширяват чрез музикалните произведения, но и самите те стават основа за по-дълбока и разнообразна емоционална отзивчивост към музиката.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С натрупването на музикално-слухови представи посредством дейността възприемане на музика на основата на разнообразен музикален репертоар у децата се предизвикват и различни емоционални преживявания – радост, веселие, тъга, спокойствие, страх, смелост, тържественост, тайнственост, нежност, хумор и др. Така се развива емоционалната отзивчивост при възприемането на музика, а тя от своя страна пробужда и стимулира творческото въображение. Целия този комплекс от качества, умения и способности предоставя нови равнища на съприкосновение с музиката, с околните, изживяване на удовлетвореност и възможност за споделяне на преживявания. Това дава поле за възприемане и разпознаване на емоциите в себе си и в другите, съдейства за развитието на емпатията и утвърждава междуличностните социални контакти – всички те компоненти на емоционалната интелигентност.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Атанасова, А. (1988) Музикалното възпитание в детската градина, Благоевград.
- [2] Валон, А. & Зазо, Р. (1998) Детство. Френската генетична психология за историята и бъдещето на човека., София
- [3] Витанова, Н. (2001) Детска психология, София
- [4] Ильин, Е. П. (2008) Емоции и чувства. 2-е изд. „Питер“
- [5] Колева, М. (2013) Възпитание на детето: Хармония на индивидуалност и социалност, Благоевград
- [6] Николова, Е., Петрова, С. (1993), Методика на музикалното и танцовото обучение за предучилищна възраст, София
- [7] Раппопорт, С. (1985), Съдържание и форма художественото произведение. – В: Книга по естетика на музиканта /Състав. К.Ангелов/, Музика, София
- [8] Теплов, Б.М. (1945) О музыкальном преживании. – В: Сборник просвещенный 35-летию научной деятельности акад. Д.Н.Узнадзе – Тбилиси.
- [9] Янакиева, Е. (2008) Предучилищна педагогика. Repetitorium (I). Ключ. Обяснения. Допълнения., Благоевград